

Mgr. Oldřich Krulík, Ph.D.

Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a Střední Asie

Anotace

V textu se prolínají dva aspekty: Všeobecná informace o Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (s důrazem na aktivity v prostoru Střední Asie) a zkušenosti autora s konkrétní přelomovou konferencí, která se konala v hlavním městě Kyrgyzstánu na konci roku 2001.

Klíčová slova

Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě; Střední Asie; spolupráce; geostrategie; geopolitika.

Summary

The text combines two aspects: General information on the Organization for Security and Cooperation in Europe (with an emphasis on activities in Central Asia) and the author's experience with an individual groundbreaking conference held in the capital of Kyrgyzstan at the end of 2001.

Keywords

Organization for Security and Cooperation in Europe; Central Asia; cooperation; geostrategie; geopolitics.

Ve dnech 13. až 14. prosince 2001 se v Biškeku konala mezinárodní konference "Posílení stability a bezpečnosti ve Střední Asii".¹ Akci pořádala Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.

Jedním z delegátů České republiky na této konferenci byl autor příspěvku, Mgr. Oldřich Krulík, tehdy působící v rámci odboru bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra České republiky.

Delegaci České republiky dále tvořili: Jaroslav Bašta, velvyslanec České republiky v Ruské federaci (s působností i pro středoasijské republiky), vedoucí delegace a Alexander Langer, z odboru analýz a plánování Ministerstva zahraničních věcí České republiky, někdejší charge d'affaires s působností v Kazachstánu a Kyrgyzstánu.

Jednání se zúčastnily delegace asi 55 zemí a další zástupci některých jiných subjektů (Evropská unie, Arabská liga, různé agentury Organizace spojených národů). Jednacími jazyky konference byla angličtina a ruština.

Ubytování řady delegací, včetně delegace České republiky, bylo zarezervováno v hotelu Hyatt, Sovietskaja ulica, Biškek, kde byla pořádána i sama konference. Všechny delegace procházely zrychleným privilegovaným odbavováním.

Obsah jednání konference byl následující:

Po úvodních zdvořilostních vystoupeních bylo zmíněno propojení této akce s celou současnou světovou protiteroristickou agendou (zejména se "Společným euro-americkým prohlášením o boji proti terorismu" z 20. září 2001 a "Usnesením a akčním plánem mimořádného zasedání Evropské rady" z 21. září 2001; **Konference v Biškeku je přímo zakotvena v "road map"** k výše uvedeným dvěma dokumentům, **kteřou Rada Evropské unie vytvořila dne 17. října 2001 (bod 3c)** a představuje regionální rozvedení tématiky boje proti terorismu).

Pět středoasijských zemí (a spolu s nimi i Ruská federace a Turecko) se pokoušelo smluvně zajistit povinnost ostatních členů Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, přispět tomuto regionu – finančně i jinak – pro činnost, údajně zaměřenou na boj s terorismem, nezákonným obchodem se zbraněmi a drogami² a jinými souvisejícími aktivitami – jako jsou například obchod s lidmi, lidskými orgány, padělání a pašování cigaret, poškozování práv k duševnímu vlastnictví (konkrétně byla řeč o stavbě infrastruktury pro kontrolu nedostupných oblastí, pro vedení uprchlických táborů atd.). Tato žádost byla stále

---

¹ Bishkek Conference on Security in Central Asia Addresses Counter-Terrorism Efforts. Organization for Security and Co-operation in Europe, 13. XII. 2001. <https://www.osce.org/what/combating-terrorism/58723>
Summary Report "Bishkek International Conference on Enhancing Security and Stability in Central Asia: Strengthening Comprehensive Efforts to Counter Terrorism". United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention; Organization for Security and Co-operation in Europe. Bishkek, Kyrgyz Republic, 13. - 14. XII. 2001. <https://www.osce.org/what/terrorism/40178?download=true>

KRULÍK, Oldřich. Služební cesta do Kyrgyzstánu – účast na konferenci o boji proti terorismu ve dnech 13. – 14. XII. 2001. Ministerstvo vnitra České republiky; odbor bezpečnostní politiky; 28. XII. 2001; č. j.: OBP-1854/A-2001.

² Mnoho přírodních drog je stále čistších, jejich laboratoře jsou i na teritoriu Severní aliance; trh ale zaplní jiné země, opiu se daří i ve Ferganském údolí; cesta i přes Írán, Turecko a Kavkaz; stěžejní trasy pašování drog vedou přes Střední Asii.

opakována (i s poukazem na vídeňskou schůzku Úřadu Organizace spojených národů pro kontrolu drog a prevenci zločinu, 9. října 2001, kde byla tato otázka rovněž nastolena).³

Afgánistán představoval a bude představovat obrovský výdaj. Šetřit nyní znamená muset později zaplatit o mnoho víc na potlačení nevládnutého radikalismu, který i ve Střední Asii má své stoupence.

Na dramatičnosti nabyla při nočním jednání v noci na 14. prosince, kdy byla většina delegátů potenciálně donorských zemí rozvezena do svých hotelů na periferii města nebo se účastnila různých recepcí (otázkou je, zda to byla náhoda, či záměr ze strany pořadatelů). Delegace České republiky se tohoto jednání zúčastnila v plném počtu a připojila se ke stanovisku jiných přítomných delegací potenciálně donorských zemí a jiných subjektů (Spojené království, Belgie, Finsko, Kanada, Spojené státy americké, delegace Evropské unie). Blok těchto obvyklých donorských subjektů poukázal zejména na tyto skutečnosti:

- velké mezery v hospodaření středoasijských zemí s jakoukoli zahraniční pomocí (rozkrádání, korupce atd.);
- nedostatečně využití jejich domácího potenciálu (příjmy z ropy, turistiky);
- skutečnost, že například za každé přistání letounu Severoatlantické aliance na letišti Biškeku je kyrgyzské straně placeno (7 000 USD za každý start i přistání);
- dosavadní ústupky těmto zemím ze strany členských států Evropská unie, co se týče kvót pro dovoz jejich výrobků;
- technologickou pomoc ze strany vyspělých zemí Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě;
- náklady, spojené s regionální politikou Evropské unie – to zmiňovalo zejména Portugalsko – i spojené s tehdy finišujícím procesem rozšíření Unie na východ.

Nakonec na středoasijskou žádost nebylo reflektováno. V závěrečném textu Deklarace této konference je možnost příspěvků pro toto území výslovně uvedena jako dobrovolná a ponechaná na zvážení každému členu Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.

Dalším tématem jednání byly (vedle řešení nesrovnalostí mezi anglickojazyčnou a ruskojazyčnou verzí textu, kde se plně uplatnila výhoda skutečnosti, že delegáti České republiky ovládali oba jednací jazyky) "formulační" výtky vůči skutečnosti, že text Deklarace obsahuje výhradně pojem "mezinárodní terorismus".

Delegace Turecka (a vzápětí i Uzbekistánu, Indie, Ruské federace, Čínské lidové republiky, Jugoslávie, Makedonie – a s určitým váháním i Španělska a Spojeného království) navrhla nečinit rozdíl mezi mezinárodním a čistě vnitrostátním terorismem a použít v textu Deklarace pouze výraz „terorismus“ (bez jakýchkoli přívlastků). Po vzrušené debatě nebyl tento návrh – zejména z důvodu odporu nejvyšších přítomných představitelů Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě – přijat a v textu Deklarace zůstala formulace „mezinárodní terorismus“.

V neposlední řadě je třeba zmínit výzvu delegace Evropské unie, která se zasazovala za to, aby všechny členské země Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě přijaly i dvě "mořské" konvence o boji proti terorismu (Úmluva o potlačování nezákonných činů

---

³ Vídeňská schůzka Úřadu Organizace spojených národů pro kontrolu drog a prevenci zločinu, 9. října 2001; č. j.: OBP 1840/A-2001.

proti bezpečnosti námořní plavby a Protokol o potlačování nezákonných činů proti bezpečnosti pevných plošin, umístěných na kontinentálním šelfu), i když nemají žádnou mořskou hranici, neboť tím vyjadřují solidaritu se zeměmi, které mohou těmto nebezpečím čelit.

Česká republika v době konference nebyla smluvní stranou těchto instrumentů, dosud je nepodepsala a ani se jí dosud nejevilo nezbytným oba dokumenty podepsat.

Vedle těchto oficiálních jednání vstoupil delegát (autor příspěvku) přímo v místě konání konference – do styku s řadou zaměstnanců kyrgyzského Ministerstva vnitra, Ministerstva národní bezpečnosti (MNB, tento resort vznikl nově, asi 10 dní před zahájením konference, koordinuje činnost bezpečnostních služeb země a de facto je následnickou organizací KGB) a Ministerstva zahraničí Kyrgyzstánu.

Delegát předal kyrgyzské straně otevřené materiály, pojednávající o bezpečnostní situaci v České republice. Snaha získat obdobné tiskoviny, popisující kyrgyzskou realitu, však nebyla úspěšná (tyto údaje však obsahují některé publikace Organizace spojených národů, které byly v místě k dispozici).

Nehledě na to, většina jednání s kyrgyzskými činiteli byla velmi podnětná a otevřená (někteří z nich studovali nebo byli v rámci sovětských vojsk či KGB dislokováni na území České republiky). Celkem se jednalo asi o dvacet setkání. Za zmínku stojí zejména:

Nikolaj Alexejevič Soldačenko (odbor mezinárodní spolupráce Ministerstva vnitra Kyrgyzstánu), který delegátovi ve zkratce shrnul bezpečnostní situaci v Kyrgyzstánu.

Džambal Abdikalov (styčný důstojník MNB), který zmínil nedořešené případy, kdy byla kyrgyzská strana poškozena nepoctivými podnikateli z České republiky (zmíněny byly firmy Banzai a Small Arms Limited, oba případy se odehrály v polovině 90. let XX. století a oba se týkaly vývozu zbraní do Střední Asie); dále hovořil o tom, že na Českou republiku vrhá špatné světlo fakt, že se její diplomaté stýkají se členy kyrgyzské opozice, konkrétně novinářkou Marinou Sivašovou (přitom však existuje podezření, že Marina Sivašová není vůbec skutečnou opoziční novinářkou, ale spíše "volavkou" MNB, "regulovanou opozicí", vytvářející image relativní svobody slova v zemi).

Jimm Collins (pověřenec, odpovědný za bezpečnost celé konference) referoval o technickém zvládnutí ostrahy celého areálu (bezpečnost byla zajištěna čtyřmi soustřednými kordony, tvořenými členy armády, policie a MNB, které začínaly asi 800 m od místa konání konference, a které nepustily žádnou osobu, která se neprokázala visačkou, opravňující ke vstupu; další bezpečnostní opatření byla spojena se vstupem do jednacího sálu, zejména při uvítacím a závěrečném ceremoniálu, kterého se účastnil i prezident země, Askar Akaev; při veškerých oficiálních výjezdech delegátů mimo budovu hotelu (exkurze, recepce), byla zastavena doprava na ulicích, kterými projížděli; místní obyvatelstvo bylo v tomto ohledu velmi pasivní, typické pro autoritářský režim (byť patrně nejdemokratičtější ve Střední Asii) a k žádným incidentům nedošlo.

Většina činitelů se při této příležitosti snažila nenásilnou formou apelovat na nutnost poskytnutí finanční či jiné pomoci ze strany České republiky pro Kyrgyzstán, zintenzívnění vzájemné obchodní výměny (obchodní bilance České republiky vůči Kyrgyzstánu je silně pasivní), nebo o propagaci své země jako turistického cíle (včetně snahy získání investic z České republiky do cestovního ruchu v oblasti okolo jezera Issyk-Kul).

Zmínit je třeba i rozhovor delegáta se zástupcem vedoucího delegace Turecka (pan Ömür Ohrun, někdejší velvyslanec Turecka v Berlíně, který byl solidně obeznámen s realitou České republiky), který projevil uspokojení s propuštěním Muhammada Solicha z vydávací vazby v České republice.

Zainteresovaní aktéři, země nebo mezinárodní uskupení, si od akce slibovaly do určité míry splnění svých následujícím priorit:

- **Kyrgyzstán:** Udržet svou pozici jako most mezi východem a západem, severem a jihem, udržet roli uzlového bodu v rámci projektu Nové hedvábné stezky.
- **Uzbekistán:** Boj proti obchodu se zbraněmi, snaha získat objemnější rozvojovou respektive humanitární pomoc (finanční i nefinanční), pomoc při realizaci infrastrukturních projektů (most v Termezu jako brána ve směru do Afghánistánu).
- **Turkmenistán:** Snaha získat roli arbitra ferganského konfliktu. Neutralitu země označil její delegát za "pozitivně aktivní". Těto neutrality se nehodlají vzdát, protože právě tato země (ze středoasijských postsovětských republik) disponuje nejdelší hranicí s Afghánistánem a jedinou s Íránem. Požadují finance a technickou pomoc pro boj proti drogám; žádány jsou i zahraniční investice.
- **Tádžikistán:** Geopolitické zájmy velmocí snad nyní přestanou brát regiony jako subjekty, ale dají jim možnost projevit se jako aktivní objekty. Deleace nepřimo napadá Uzbekistán, že se snaží stát lokálním hegemonem.
- **Turecko:** Je požadováno navýšení rozpočtu, zahraniční finanční a nefinanční pomoci pro pro s mezinárodní drogovou kriminalitou a dalšími výzvami.
- **Ruská federace:** Země požaduje finance a „volné ruce“, bezmála mandát, že její bezpečnostní operace na Kavkaze a ve Střední Asii jsou službou zbytku Evropy.
- **Bělorusko:** Země, kde je tradicí výzvy řešit dekrety a direktivami diktátora a to velmi operativně, je třeba bojovat i proti "vnitřnímu nepříteli", oficiální místa doufají, že na pozadí boje s terorismem se země stane pro potenciální euroatlantické investory „menším zlem“.
- **Čínská lidová republika:** Snaha zajistit, aby se omezila kritika vůči často nevybíravým zásahům v prostoru Ujgurska (Sin-Tiang).
- **Thajsko, Indie a Španělsko:** I takto odlišné země, podobně jako Peking, věří v méně kritiky ohledně potenciálně sporných bezpečnostních zásahů a opatření.
- **Evropská unie:** Již nyní tato organizace (její členské státy) hradí více než polovinu nákladů projektů Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a postrádá zájem tento údaj dále navyšovat. Středoasijské země mohou využít vlastní potenciál, výnosy z prodeje ropy a zemního plynu, výnosy z turistiky, dáváme jim technologie, zkušenosti, otevíráme jim své trhy, ať užijí vlastní potenciál.
- **Spojení státy americké:** Snaha udržet svou přítomnost v regionu, včetně pronájmu základny Manas v Kyrgyzstánu.

Ilustrace: Momentka z jednání. Uprostřed se nachází tehdejší prezident Kyrgyzstánu, Askar Akajev (vlevo).⁴ Askar Akajev a generální tajemník Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, původem ze Slovenska, Ján Kubiš (vpravo).⁵

Ilustrace: Migrační toky ve středoasijském prostoru (včetně emigrace do Ruské federace a imigrace z Čínské lidové republiky).⁶

⁴ NITZSCHE, Alex. Organization for Security and Co-operation in Europe Programme Office in Bishkek, 14. XII. 2001. <https://www.osce.org/cio/2798>

⁵ PETRICUK, Yevgenyi. Organization for Security and Co-operation in Europe Programme Office in Bishkek, 13. XII. 2001. <https://www.osce.org/cio/2789>

⁶ Migration and Displacement: Central Asia Ethnicities and Migration Flows. Flickr. <https://www.flickr.com/photos/zoienviroment/24805836638/>

Ilustrace: Místa koncentrace nebezpečných chemických, biologických a radioaktivních látek v prostoru Sřední Asie.⁷

⁷ LOPOUR, Jacqueline. Geopolitics at the World's Pivot: Exploring Central Asia's Security Challenges. Centre for International Governance Innovation, 2015.

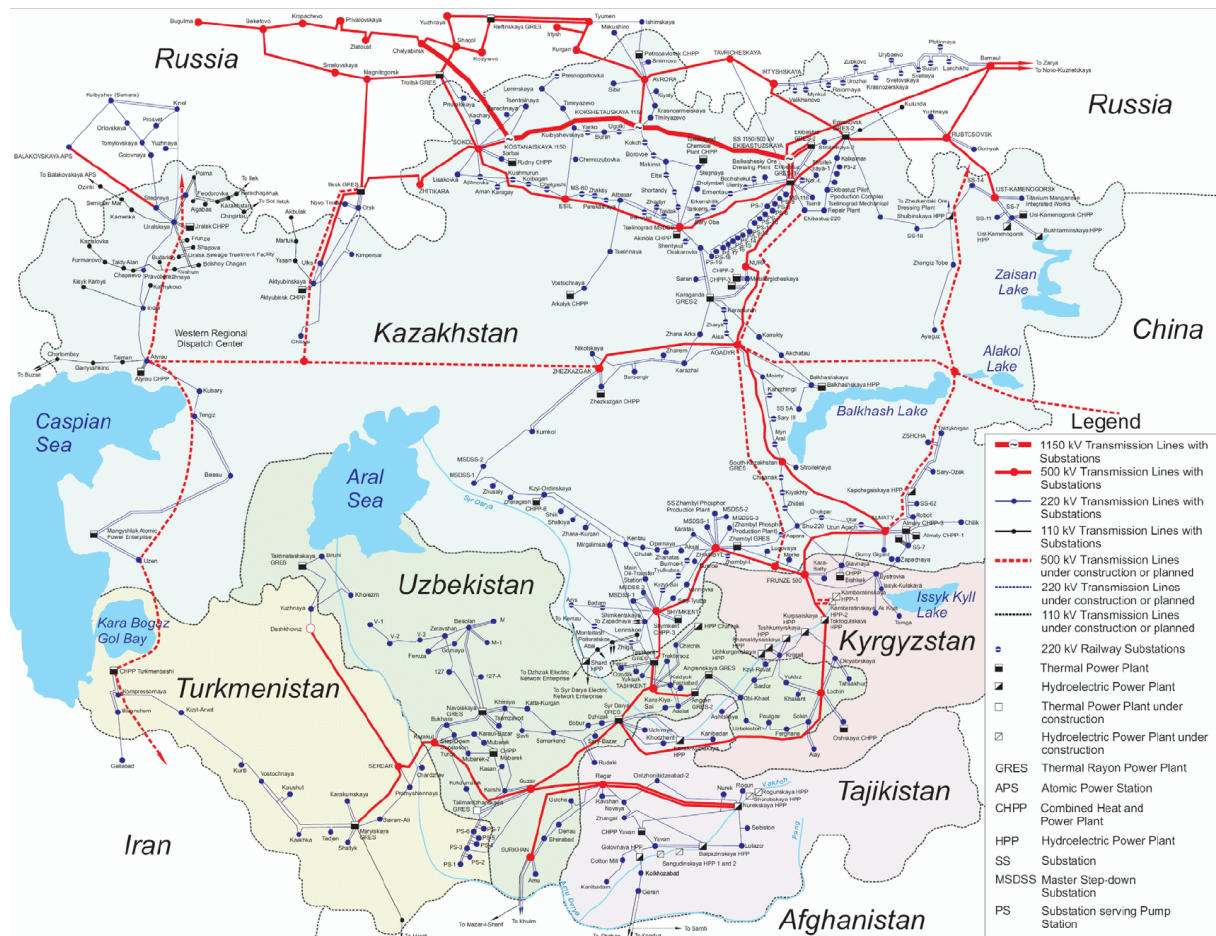
https://www.cigionline.org/sites/default/files/cigi_paper_no.80_web_0.pdf

CBRN Hazards in Central Asia. Cartographia, 13. V. 2008.

<https://cartographia.wordpress.com/2008/05/13/cbrn-hazards-in-central-asia/>

REKACEWICZ, Philippe. Central Asia: Political Transition and Environmental Risks. United Nations Environmental Programme; GRID Arendal. <https://www.grida.no/resources/7383>

Ilustrace: Jeden z možných pohledů na elektroenergetické propojení středoasijských zemí navzájem, s přesahy do Ruské federace, Íránu či Afghánistánu.⁸

⁸ Central Asia Power System. One Steppe at a Time, 8. VI. 2012.
<https://onesteppeatathetime.wordpress.com/2012/06/08/central-asia-power-system/>
Central Asian Electricity. Global Energy Network Institute. https://www.geni.org/globalenergy/library/national_energy_grid/central-asia/central-asian-electricitygrid.shtml